

Geef kennis door

Burgerschap in Wetenswaardig

In augustus 2021 is de wet 'Verduidelijking van de burgerschapsopdracht aan scholen in het funderend onderwijs' in werking getreden. Met de wet werd duidelijk dat scholen de verplichting hebben om burgerschapsonderwijs te geven, maar het bleef onduidelijk aan welke concrete doelen er moet worden gewerkt. In maart 2024 hebben SLO en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de conceptkerndoelen voor burgerschap gepubliceerd. De nieuwe conceptkerndoelen scheppen meer helderheid over de precieze leeruitkomsten van de leerlingen en geven daarmee meer richting aan het aanbod dat scholen moeten realiseren.

De conceptkerndoelen voor burgerschap zijn ingedeeld in drie domeinen: domein A (schoolcultuur), domein B (samenleving en democratie) en domein C (maatschappelijke vraagstukken).

Domein A bevat een doel gericht op aanbod. Domeinen B en C bevatten doelen die gericht zijn op kennis, vaardigheden en ervaringen. Ieder kerndoel is opgedeeld in 'Het gaat hierbij om' (dit zijn verplichte elementen) en 'Te denken valt aan' (dit zijn voorbeelden; geen verplicht karakter).

A - Schoolcultuur

Kerndoel 1 - Schoolcultuur: de school zorgt voor een democratische schoolcultuur.

Het gaat hierbij om:

- zorgen voor een veilige schoolomgeving met aandacht voor diversiteit en inclusie;
- aanbieden van activiteiten die de betekenis van democratische waarden laten zien;
- stimuleren van kritische denkvaardigheden, morele en ethische oordeelsvorming en het offline en online respectvol communiceren daarover;
- samen met leerlingen vormgeven van een democratische cultuur;
- aandacht besteden aan actualiteit en maatschappelijke vraagstukken in samenhang met verschillende leergebieden.

B - Samenleving en democratie

Kerndoel 2 - Diversiteit: de leerling handelt respectvol vanuit kennis over een diverse samenleving.

Het gaat hierbij om:

- kennis over hoe de grondwet diversiteit in geloofs- en levensovertuiging, politieke voorkeur, afkomst, gender, seksuele oriëntatie en beperkingen beschermt;
- inschatten en bespreken van situaties die racistisch, discriminerend of stereotypekend zijn;
- verkennen van en reflecteren op de eigen offline en online identiteit in relatie tot anderen;
- in gedrag rekening houden met ervaringen en perspectieven van anderen.

Kerdoel 3 - Democratische waarden: de leerling geeft aan hoe diens handelen verbonden is met democratische waarden.

Het gaat hierbij om:

- kennis over de ontwikkeling en de betekenis van de democratische waarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit;
- kennis over het belang van de grondwet, kinder- en mensenrechten ter bescherming van vrijheid, gelijkheid en solidariteit;
- verkennen van de grenzen aan vrijheid, gelijkheid en solidariteit;
- verkennen op basis van morele en ethische perspectieven wat rechtvaardigheid en verantwoordelijk handelen betekent voor jezelf;
- afwegen hoe het eigen handelen effect heeft op de omgeving en het welzijn van anderen, nu en in de toekomst.

Kerdoel 4 - Maatschappelijke betrokkenheid: de leerling verkent verschillende mogelijkheden om bij te dragen aan de samenleving.

Het gaat hierbij om:

- kennis over taken, rollen, rechten en plichten van burgers in de samenleving;
- verkennen welke middelen kunnen worden ingezet om individueel en collectief bij te dragen aan maatschappelijke veranderingen;
- oriënteren op maatschappelijke initiatieven, bewegingen en organisaties;
- benoemen en waarderen van de eigen bijdrage aan de samenleving in dagelijkse situaties;
- verkennen van de eigen mogelijkheden om maatschappelijke betrokkenheid vorm te geven.

Kerdoel 5 - Democratische betrokkenheid: de leerling verkent hoe die democratisch handelen in dagelijkse situaties kan vormgeven.

Het gaat hierbij om:

- beschrijven hoe in een democratie macht en invloed worden uitgeoefend;
- benoemen van vormen van inspraak en besluitvorming in dagelijkse situaties;
- communiceren op een respectvolle wijze;
- leren omgaan met de wensen en de stem van de minderheid in besluitvormingsprocessen;
- reflecteren op proces en uitkomsten van inspraak en besluitvorming in de schoolomgeving.

C - Maatschappelijke vraagstukken

Kerdoel 6 - Maatschappelijke vraagstukken: de leerling weegt af welke mogelijkheden die heeft om ten aanzien van maatschappelijke vraagstukken te handelen.

Het gaat hierbij om:

- benoemen welke belangen en perspectieven een rol spelen binnen actuele, maatschappelijke en planetaire vraagstukken;
- uitdrukken van persoonlijke idealen en opvattingen;
- reflecteren hoe de eigen identiteit en waarden het handelen kunnen beïnvloeden;
- verkennen welke individuele en collectieve bijdragen aan oplossingen mogelijk zijn.

Burgerschapsonderwijs komt terug in verschillende leergebieden. Juist de bestaande leergebieden, en met uitstek de wereldoriënterende vakken, bieden veel handvatten om burgerschapsonderwijs te verankeren in het curriculum. In Wetenswaardig zijn de conceptkerndoelen op de volgende wijze opgenomen:

Domein A, en daaronder vallend kerndoel 1, vraagt om een totale schoolaanpak. De school wordt gezien als een samenleving in het klein, waarin leerlingen kunnen oefenen met burgerschapscompetenties. Het gaat erom dat scholen in de basis een rijke en veilige omgeving creëren waarin leerlingen met zo veel mogelijk burgerschapsaspecten in aanraking komen. De methode Wetenswaardig biedt handvatten doordat er kritische denkvaardigheden worden gestimuleerd en doordat er aandacht wordt besteed aan maatschappelijke vraagstukken in samenhang met verschillende leergebieden. Het is aan de school zelf om het burgerschapsonderwijs te verweven in de cultuur van de school als zodanig.

Domein B en C zijn volledig opgenomen in Wetenswaardig. Wetenswaardig biedt de leerlingen een burgerschapsaanbod waarmee kerndoel 2 t/m 6 volledig wordt gedekt. We maken in het burgerschapsaanbod van Wetenswaardig onderscheid tussen burgerschapskennis en burgerschapsvaardigheden. Bij burgerschapskennis gaat het onder andere over de inrichting van de Nederlandse staat, de verschillende lagen van de overheid (landelijk, provinciaal en lokaal), de (geschiedenis van de) Grondwet, het kiesrecht en de trias politica. Bij burgerschapsvaardigheden staat het oefenen met burgerschap centraal, bijvoorbeeld door het debatteren over een maatschappelijk vraagstuk of het schrijven van een bezwaarbrief naar aanleiding van een bestemmingsplan.

Kerdoel 2 komt terug in verschillende lessen over de (geschiedenis van de) Grondwet, het thema 'Digitalisering en mediawijsheid' en het thema 'Identiteit en geestelijke stromingen'. Kerndoel 3 komt terug in verschillende lessen over de Grondwet, lessen over vrouwenemancipatie, lessen over het Verdrag van de Rechten van het Kind en het Verdrag van de Rechten van de Mens en een les over rechten voor de natuur. Kerndoel 4 komt terug in lessen over de werking van de democratie, lessen over actief en passief kiesrecht, lessen over het recht op demonstratie en lessen over internationale organisaties en NGO's, zoals Greenpeace. Tijdens deze lessen wordt ook steeds stilgestaan bij hoe leerlingen zelf maatschappelijk betrokken kunnen zijn.

Kerndoel 5 komt terug in lessen over de verschillende lagen van de overheid (landelijk, provinciaal en lokaal). Daarnaast leren leerlingen over het verschil tussen een directe democratie en een parlementaire democratie. Tijdens klassengesprekken wordt ingegaan op het omgaan met de stem van de minderheid in besluitvormingsprocessen. De leerlingen leren hier ook dat het zijn van een democratie niet vanzelfsprekend is. In het thema 'Grenzen en staatsinrichting' wordt hier bijvoorbeeld veel aandacht aan besteed. Kerndoel 6 is verweven in alle thema's van Wetenswaardig, omdat ieder thema een les bevat waarin wordt gedebatteerd over een maatschappelijk vraagstuk.

In ieder thema zijn twee expliciete burgerschapslessen opgenomen: les 8 en les 12. In les 8 staat burgerschapskennis centraal. In les 12 wordt burgerschapskennis toegepast, bijvoorbeeld in een klassengesprek of een debat. Daarnaast komen burgerschapskennis en -vaardigheden in verschillende herhalingslessen terug. Ook in andere lessen is burgerschap op impliciete wijze terug te vinden. Zo oefenen leerlingen tijdens een taalopdracht met het schrijven van een bezwaarschrift.

In onderstaand schema zijn alle burgerschapsdoelen uit de lessen 8 in de verschillende thema's van Wetenswaardig uitgewerkt. Dit zijn dus de lessen waarin leerlingen expliciete burgerschapskennis wordt aangeboden.

Thema	Lesdoel
1. Jagers en boeren	Leerlingen kunnen uitleggen waarom het schrift is ontstaan en welke functie het schrift heeft in een samenleving.
2. Landschappen en grondgebruik	Leerlingen kunnen uitleggen wie bepaalt waarvoor de grond in een gemeente gebruikt wordt.
3. Materialen en constructies	Leerlingen kunnen uitleggen wat de rol van de provincie is bij de aanleg van bruggen en wegen.
4. Grieken en Romeinen	Leerlingen kunnen uitleggen wat democratie betekent en wat het betekende in de tijd van de Grieken en Romeinen.
5. Werk en bestaansmiddelen	Leerlingen kunnen uitleggen hoe zij beschermd worden door het Verdrag inzake de Rechten van het Kind.
6. Organismen en ordening	Leerlingen kunnen uitleggen welke rechten dieren en planten hebben en hoe zij worden beschermd.
7. Monniken en ridders	Leerlingen kunnen uitleggen wie de wetten en regels in de vroege middeleeuwen maakte en hoe ze gehandhaafd werden.
8. Weer en klimaat	Leerlingen kunnen vertellen wat voor soort organisatie Greenpeace is en wat de doelen van Greenpeace zijn.

9. Natuurverschijnselen en stoffen	Leerlingen kunnen vertellen wat bodemschatten zijn en wat het voor een land betekent om bodemschatten te bezitten.
10. Steden en staten	Leerlingen kunnen uitleggen hoe de rechtspraak zich ontwikkelde van de middeleeuwen tot nu.
11. Infrastructuur en vervoermiddelen	Leerlingen kunnen uitleggen hoe inwoners van een streek inspraak hebben op de manier waarop die streek wordt ingericht.
12. Groei en ontwikkeling	Leerlingen kunnen uitleggen wat het betekent dat hun lichaam onaantastbaar is.
13. Ontdekkers en hervormers	Leerlingen kunnen uitleggen waarom er vroeger geen scheiding was tussen kerk en staat, en nu wel.
14. Nederland en het water	Leerlingen kunnen uitleggen wat een waterschap is en welke rechtspositie een waterschap in Nederland heeft.
15. Energie en beweging	Leerlingen kunnen uitleggen hoe de energievoorziening voor burgers in Nederland geregeld is.
16. Regenten en vorsten	Leerlingen kunnen uitleggen welke rol ons koningshuis tegenwoordig heeft in Nederland.
17. Identiteit en geestelijke stromingen	Leerlingen kunnen uitleggen wat vrijheid van godsdienst betekent en waarom het in de Grondwet staat.
18. Voeding en gezondheid	Leerlingen kunnen uitleggen wat het Rijksvaccinatieprogramma is en waarom het er is.
19. Pruiken en revoluties	Leerlingen kunnen uitleggen wat democratie is en hoe de basis voor de Nederlandse democratie in de achttiende eeuw werd gelegd.
20. De aarde van binnen en buiten	Leerlingen kunnen uitleggen wat ruimtelijke ordening inhoudt en bezwaar aantekenen tegen een nieuw bestemmingsplan.
21. Communicatie en gedrag	Leerlingen kunnen uitleggen wat de overheid is en hoe ze met verschillende lagen van de (digitale) overheid kunnen communiceren.
22. Burgers en stoommachines	Leerlingen kunnen uitleggen wat het verschil is tussen een wet en een grondwet, en wat de nieuwe Grondwet van 1848 betekende voor de Nederlandse samenleving.
23. Grenzen en staatsinrichting	Leerlingen kunnen uitleggen hoe eerlijke verkiezingen verlopen.
24. Interactie en adaptatie	Leerlingen kunnen uitleggen welke wetten de natuur beschermen tegen de mens.

25. Wereldoorlogen en Holocaust	Leerlingen kunnen uitleggen hoe Hitler democratisch aan de macht kwam om vervolgens van Duitsland een dictatuur te maken.
26. Het zonnestelsel en ons dagelijks leven	Leerlingen kunnen uitleggen waar de nieuwe maanrace over gaat en een debat voeren over de rechten van staten in de ruimte.
27. Digitalisering en mediawijsheid	Leerlingen kunnen uitleggen hoe overheden burgers beschermen tegen digitale bedreigingen.
28. Televisie en computer	Leerlingen kunnen uitleggen wat de trias politica is en hoe die in de praktijk werkt.
29. Bevolking en ruimtelijke inrichting	Leerlingen kunnen uitleggen hoe de politie en het leger de veiligheid van de bevolking bewaken.
30. Ecosystemen en instandhouding	Leerlingen kunnen uitleggen wat Staatsbosbeheer is en wat deze organisatie doet.